

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v poduk.

Izahja vsak četrtek in velja s poštnino vred in v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrta leta 80 kr. — Naročnina se pošilja upravištvu v tiskarni sv. Cirila, koroške ulice, št. 5. — Deležniki tiskovnega društva dobivajo list brez posebne naročitve.

Posamezni listi dobó se v tiskarni in pri g. Novak-u na velkem trgu po 6 kr.

Rokopisi se ne vračajo, neplačani listi se ne sprejemajo. Za oznanila se plačuje od navadne vrstice, če se natisne enkrat 8 kr. dvakrat 12 kr., trikrat 16 kr.

Nemškutarija na Koroškem in Štajarskem z nemškim šulvereinom vred.

Govor državnega poslanca dr. Gregorca v drž. zboru, dne 3. maja 1888.

(Po stenografnem zapisniku.)

Visoka zbornica! Člen XVII. državnega osnovnega zakona veli: „Pravica najvišjega vodstva pri vsem odgojevanji in poučevanju pripada državi“. Ovo pravico izvršujejo: naučno ministerstvo, deželni in okrajni šolski nadzorniki, in naposled deželni, okrajni in krajni šolski sveti. Drugi, a mnogo bolj sloviti člen XIX. pravi v 3. odstavku: „v deželah, kder prebiva več narodov, treba javne šole tako urediti, da bode, ne da bi kdo prisiljen bil učiti se drugega deželjskega jezika, vsak narod za izomiko potrebnih sredstev imel v svojem jeziku“. S temi besedami priznava se vsakemu avstrijskemu narodu pravica vsaj do narodne ljudske šole ter se mu ta pravica jamči po državnem osnovnem zakonu. Meni je narodna šola tista, kder materinščina velja kot edini poučni jezik v vseh predmetih, in se drugi deželjski jezik uči le kot neobligaten predmet.

S tem zlagajo se besede XIX. člena, nahajajoče se v njegovem prvem odstavku: „vsak narod ima nedotakljivo pravico varovati in gojiti svojo narodnost in jezik“. Te besede so modro premišljene. Narodnost obsega več, nego samo narodni jezik, ona obsega vse zunanje in znotranje življenje narodovo, njegovo pleme ali rod, njegove kulturne posebnosti, kakor se te pojavljajo na svetlo z ozirom na vero, socialni red, pravno, pismenke, umetnosti in znanosti, na običaje ali navade. Vse to izraža se naposled najlepše in najbolj nježno v narodnem jeziku, v materinščini. V tej živi narod. Kder popuščajo materinščino, ondi narodnost — umira. (Poslanec dr. Gregr.: tako je.) In tukaj nahaja se najtehtnejši vzrok, zakaj sleherni narod avstrijski zahteva materinščino kot jedini poučni jezik v ljudskih šolah. Stak-

šnim zahtevanjem zlagajo se vsi odličnejši pedagogi in učeniki vseh omikanih narodov, zlasti nemški. Ti na primer pravijo: „V otroku treba je misli vzbujati v materinščini in vsled tega moramo gojiti najprvije materinščino. Res, da časih zelo nadarjeni otroci premagajo precej vse težkoče pri učenju tujega jezika. Toda vselej zaostane nekoliko jako nepovoljnih posledic: otrok meša tuje besede med besede svojega jezika maternegega, nima prave ljubezni ne do starišev, ne do domovine, ne do materinščine. Čestokrat mu zmanjka najpotrebnejših izrazov, ves značaj omahuje. Le materinščina utisne človeku pravi narodni značaj v dušo. (Poslanec dr. Vitezič: jako resnično.) Zatorej nemški stariši naj ne pripuščajo, da bi njihovi otroci učili se katerega tujega jezika, dokler niso v svojej nemškej materinščini dovolj trdni“. Tako pravijo nemški pedagogi. Ob priliki, ko je v Berlinu l. 1886, zboroval veliki kolonijalni shod, izrekel je profesor Knoll sledeče: „Otroku ne smejo drugega jezika vrivati, dokler se njegovo življenje duševno ni spojilo z materinščino tako tesno, da se zanaprej vse njegovo mišljenje v besedah izvršuje skozi celo življenje samo v materinščini“.

Vsled tega mislim, da smem tako izraziti se: edino pravo in resnično je tukaj to, kar člen XIX. državnih osnovnih zakonov priznava vsakemu avstrijskemu narodu in jamči, namreč: narodna šola, v katerej velja materinščina kot jedini poučni jezik.

Kako obnašajo se temu nasproti naše c. k. avstrijske šolske oblasti? Moram reči, da izrekom ovih pedagogov in ukrepom osnovnih državnih zakonov popolnem pritrjujejo, jih tudi jako vestno izvršujejo, kedar gre za nemške otroke, za nemške šole. Toda žali Bog, treba mi pristaviti, da jih naši šolski uradi precej pozabijo, čestokrat zelo zatajijo, kedar velja za slovanske otroke, za slovanske šole. Slednje godi se zlasti v deželah, kder živi več narodov: na Šlezkem, Moravskem, Štajarskem, Ko-

škem, nekaj časa tudi na Kranjskem, naposled na Goriškem, Tržaškem in v Istriji. Tukaj obnašajo se šolski, c. k. šolski uradi, kakor da bi jim glavni nalog bil hitrej ko mogoče postaviti nemšk most od Krnova (na Šlezkem) do Trsta (ob Jadranskem morji). Kakor kafra izgine jim zdajci člen XIX. državnih osnovnih zakonov, na § 6. šolskega zakona pozabijo, pedagogov najveljavniših načela zavržejo, samo da morejo — Slovane nemčiti. V dokaz povedanemu hočem opisati nekoliko šolske razmere na Koroškem in Štajarskem, kolikor so namreč v zvezi s c. kr. šolskim nadzorstvom.

Slovenci štajarski in koroški imeli smo od časov Marije Terezije in cesarja Jožefa naprej le nemške šole. Tudi katekizem bil je nemšk. To je trajalo blizu 100 let in še le sedaj izprevideli so, kako brezkoristne so takšne šole ter so dovolili za ministrovanja Bachovega blagodušnemu slovenskemu domoljubu, knezoškofu Slomškemu, v ljudskih šolah na Koroškem in Štajarskem uvesti slovenščino kot poučni jezik. Tako je zgodilo se, da so Slovenci ob času, ko je obveljal XIX. člen državnega osnovnega zakona od 21. decembra 1867., posedali slovenske ljudske šole, katero posest jim je sedaj ta zakon zajamčil.

Ta dogodek prisilil je nemčevalce misliti na druga pota in nova sredstva. Zbirljivo in tem poslu nikakor niso bili. Najprvije poslužijo se § 6. šolskega zakona od 14. maja 1869, kateri veli: „O poučnem jeziku in o poučevanju v drugem deželskem jeziku razsoja deželni šolski svet zasllišavši tiste, kateri šolo vzdržujejo, t. j. krajni šolski svet. No, in sedaj planejo nemškutarji nad slovenskega kmeta ter ga obdelavajo in mu blebetajo, kako strašno potrebna je nemščina za njega in za njegove otroke, da jim naposled veruje. Kmalu sklenejo v posameznih krajnih šolskih svetih prositi šolske oblasti, naj skrbijo, da se bode v ljudskih šolah učilo „več nemški“. (Čujte, čujte, na desni.)

(Dalje prih.)

Slovesnost v spomin 40letnega vladanja Njih Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.

(Dalje.)

Takó, sedaj smo zvedeli, kar smo vedeti hoteli. Častiti g. župnik naznanili so nam na okroglo dnevni red nameravane slovesnosti, ter nas pripravili za njo. „Pri vsakem, tudi najmanjšem opravilu, mora biti točnost in red“, pravijo g. župnik, cesar so oni vajeni vže od mladih nog, a mi pa le, odkar oni župnikujejo pri nas. V imenu Bolfenčanov izrekamo njim tukaj očitno zahvalo ter kličemo: „Daj Bog, da bi se častiti g. župnik, Ivan Trampuš, še mnogo let pred Št. Bolfanskim oltarjem tako

na lahko obračali, kakor se obračajo še sedaj kot precej priletan gospod!“

Čas med rano božjo službo in večernicami je ta dan po polževo mineval. Vsak je vže težko čakal večernic, katerih ta dan menda nikedo ni zamudil. Le g. nadučitelju je čas prehitro tekkel, kajti imeli so z okrašenjem, napisi i. dr. še mnogo posla. Tudi črno žolta kola za podporo lipama še nista bila pobarvana; srečke še niso bile gotove, in Bog védi, kaj jim je še delalo preglavico. „Če kedo presvitlemu cesarju na čast le nekaj stori, ne stori — nič; če pa stori, kolikor mu dopuščajo vse moči, stori le — nekaj!“ Te besede veljale so gosp. nadučitelju za geslo. In res, kar so pričeli, izpeljali so častno, če tudi niso imeli od naše strani omenjanja vredne podpore. Kajti nam so bila dotlej, ko so prišli g. nadučitelj k nam, slična očitna slavljenja še neznanana, in so nam še novosti. Upamo pa ter na tem mestu obljubimo, da bomo v prihodnje, ako nam zopet kaj priredite, ne le poslušavci, ampak tudi sodelavci. To je naša srčna želja, ker uvidimo, da so taka očitna slavljenja prepotrebna, da se ljudstvo ogreva za vse, kar je dobro, lepo in vzvišeno; da ljudstvo vidi, kakó se dejansko zasleduje naše slovensko geslo: „vse za vero, dom, cesarja in narod.“ G. nadučitelju, Francu Rakuši, kličemo na tem m-stu: „Na zdar! daj njim Bog še mnogo let in še debelejšo kožo!“

Ko smo popoldne prišli k večernicam, stala sta vže črno-žolta kola v za lipi pripravljenih jamah. Na kolih bili ste pribiti tablici z napisi: „Cesarjevo drevo 1848—1888“. Na zvoniku nad cerkvenimi vratmi visela je velikanska cesarjeva podoba, nad njo pa napis: „Živi cesar, domovina, Večna bode Avstrija“. Na levej od podobe je bil napis: „Srca zvesta, kakor zdaj. — Ostala bodo vekomaj“; na levej pa: „Bog dao srečo svakom sinu, — Koji ljubi domovinu“. Vse to pa je bilo lepo ovenčano. Po končanem popoldanskej službi božji bila je cerkev hitro izpraznjena. Ljudstvo postavilo se je pred cerkev ter je pričakovalo šolarje, ki so vže stali sè črno-žolto zastavo pred šolskim poslopjem. Ko sta stopila učitelja, vže zgorej imenovani in g. Melhijor Pugl, pred zbrano šolsko mladež, začela se je vrsta gibati k cerkvi. Med tem so pokali možnarji in godba je igrala koračnico. Ko so prišli pred cerkev in ko je bilo vse uvrsteno in umirjeno, stopili so g. nadučitelj F. Rakuša na vzvišen prostor ter začeli blizo tako-le govoriti: (Dalje prih.)

Gospodarske stvari.

Krava in nje vsušenje.

Kedar se kravi vsuši mleko, to se izgodi po navadi v zadnjih 6 do 8 tednih, preden po-